

Litteratur.

ANTON JANSSON: *Dagsländan och dödgrävaren*. Biologiska skisser. Illustrerad av Eric Palmquist. Svensk Natur. 1947.

Äntligen har »vännen Antons» bok kommit. När redaktören och hedersdoktorn Anton Jansson beslöt sig för att på flera vänners uppmaning utge en bok biologiska, huvudsakligen entomologiska kåserier, kunde man förutse att den skulle få en god kritik och med glädje mottas av vårt lands entomologer. Så har också skett.

Bokens flesta, kanske alla uppsatser, ha tidigare sett dagens ljus i tidningspressen, men det hindrar ej att de ånyo kunna läsas med stort nöje. Och de flesta ha säkert icke sett dem förut. Innehållet är mycket växlande och behandlar t. o. m. vidsträcktare områden än vad titeln anger. Detta är ej rent entomologiskt utan berör också ornitologiska och botaniska och dessutom flera allmänt intressanta förhållanden på det biologiska området. Där talas i inledningskapitlet om entomologien som amatörernas vetenskap. Och förf. berör så vitt skilda ämnen som göken, mäsarna, hackspettarna, kajorna, duvorna och koltrasten samt lundkollen, maskrosorna och vårblommorna för att först nämna det som delvis faller utom bokens titel. I övrigt berättas på ett intresseväckande och lättfattligt sätt om bladskärarbierna, gräshopporerna och vårtbitarna, bladruvlivarna, dödgrävaren, dykarbaggarna, kyrkogårdarnas skalbagge, dagsländorna, getingarna, »smala Ran», spindlarnas »flykt», källarspindeln och en art tusenfoting m. m.

Sid. 136 bör ett skrivfel rättas. Rad 8 nedifrån står bladlappor i stället för jordlappor.

Förf. behandlar även ett fridlysningsproblem, nämligen det som rör skalbaggen *Cucujus*. Han framhåller som sin åsikt att det viktigaste i detta och i liknande fall är att fridlysa biotopen, alltså träden eller området i fråga, där djuret har sitt tillhåll, medan en fridlysning av djuret är till ingen nytta om biotopen ödelägges och icke samtidigt skyddas, ja t. o. m. kan vara till direkt skada genom att fästa samlarens uppmärksamhet på djuret. Då det är på undertecknads initiativ, som *Cucujus* fridlysts i Uppsala län, må det tillåtas mig att här anföra delvis avvikande mening. Det räcker ej, då det var fråga om *Cucujus*, att biotopen — åtminstone i ett fall — är fridlyst, ty denna fridlysning gäller växtvärlden, ej faunan. Före fridlysningen kunde alltså vem som helst där insamla *Cucujus*, medan detta numera är förbjudet. Det vore ju något helt annat om biotopen vore avsett som nationalpark — vilket den ej är — då vore fridlysning av djuret överflödig. Att ett enstaka djur eller en växt, som fridlysts, därigenom får uppmärksamheten mera riktad på sig och på så sätt motsatsen till vad som avsågs kan bli följden av fridlysningen, torde väl knappast inträffa, såframt man ej har att räkna med samvetslösa samlare. Men det är naturligtvis också av stor vikt att i samband med fridlysningen av ett djur eller en växt, som förekommer inom ett mycket litet område, icke onödigtvis kungöra var detta område är beläget. Att emellertid även biotopen om möjligt bör skyddas, är givet.

Men det är icke endast de ovan skisserade entomologiska, i sig själv ofta mycket intressanta frågorna, som boken behandlar. Den ger även en inblick i författarens livsfilosofi, som kan vara väl värd att ta del av. Där komma en hel del allmänmänskliga och etiska synpunkter fram, som ej minst i vår sargade tid förtjäna att beaktas. Och i alla artiklarna framlyser den kärlek till naturen och den omutliga rättskänsla och rättträdighet, som alltid utmärkt författaren.

I en anmälan av denna bok vore det orättvist att förbigå tecknaren. Det måste framhållas att de vinjetter, som Eric Palmquist här åstadkommit, äro utomordentliga. De ge full rättvisa både åt det biologiskt exakta och det konstnärliga. Det är svårt att säga, vilken som är mest tilltalande, den uråldriga, men in i det sista majestätiska eken med sina robusta, knotiga grenar, dagsländornas eteriska skymningsdans, den gamla källaren under trädvalvet eller de vackra stenbroarna från flydda tider. Mest tilltalar mig kanske den utsökta bilden av förstäven av ett skepp på väg mot sagoön, som skymtar i fjärran. Den bilden ger mycket av den förväntan och spänning, som entomologen erfar i en dylik situation, och den är alldeles särskilt på sin plats i en bok av Anton Jansson, vilken som bekant mer än någon annan ägnat en stor del av sin arbetskraft och kärlek åt utforskandet av Gotska Sandöns insektvärld. Och den sista vinjetten, med den filosoferande författaren sittande i sommarskymningen på sin balkong, utgör en värdig avslutning.

O. Lundblad.

Danmarks Fauna. — 29. Biller. VI. Torbister. (= *Lamellicornia.*) — 31. Biller. VII. Bladbiller och Bönnebiller. (= *Chrysomelidae, Bruchidae.*) — 34. Biller. VIII. Vandkalve och Hvirvlere. (= *Halipidae, Dytiscidae, Gyrinidae.*) — 36. Biller. IX. Vandkärer. (= *Hydrophilidae.*) — 44. Biller. X. Blödvinger, Klannere m. m. (= fam. *Lycidae* t. o. m. *Corynetidae*, vidare fam. *Dascillidae* t. o. m. *Byrrhidae* i den nordiska Catalogus 1939.) — 47. Biller. XI. Sandspringere og Løbebiller. (= *Carabidae*, incl. *Cicindelidae.*) — 50. Biller. XII. Heteromerer. — Köbenhavn 1925—1945.

Författare till alla 7 delarna är den internationellt kände coleopterologen Victor Hansen. Larverna ha i de 4 första delarna bearbetats av framlidne Kai L. Henriksen, i de 3 senare av Sven Gisle Larsson.

Det är en stor försummelse, att dessa för oss så värdefulla delar av »Danmarks Fauna» ej tidigare anmälts i Ent. Tidskr. Den sista Coleopter-del, med vilken detta skett, är Biller, V (*Silphidae, Histeridae* m. fl.) i årg. 1923 (p. 243) av tidskriften. Denna fauna är nämligen alldeles outhärlig för svenska entomologer, i varje fall intill den i avlägsen framtid liggande stund, då »Svensk Insektfauna» föreligger komplett. Våra specifikt nordiska arter saknas ju i »Danmarks Fauna» (särskilt kännbart i fam. *Dytiscidae*), men den i Sydsverige verksamme samlaren finner praktiskt taget allt i detta arbete. Åtminstone de arter, som äro kända från Skåne, ha nämligen medtagits, även om de ännu ej blivit anträffade i Danmark. Dock skulle en svensk (kanske även en dansk?) önskat ett mindre snävt urval av sådana arter. *Anthicus axillaris* Schm., *Anoncodes rufiventris* Scop. och *Mordellistena newwaldeggiana* Panz. kunna måhända anträffas på Bornholm. *Cryptocephalus 8-punctatus* Scop. (Sk., Vg.) eller *Stenelmis canaliculatus* Gyll. (Hall., Ög.) äro ingalunda orimliga i Danmark. Och vad *Uloma Perroudi* Muls. beträffar, är jag beredd att med hugad spekulant ingå vad, om att den kommer att ansöka om danskt medborgarskap.

Beskrivningarna äro ypperliga, fylliga men med blick för det väsentliga. Främst gäller detta artbeskrivningarna. För familjer och högre kategorier hade det varit önskvärdt med en mera resonnerande framställning. Icke-specialisten blir nu utan tvivel lätt avskräckt av den stora mängden anatomiska detaljuppgifter. I sista delen (*Heteromera*) ha dock även familjebeskrivningarna lättats upp på ett välgörande sätt.

Ett tacksamhetens beröm förtjäna i särskilt hög grad bestämningstabellerna, en fauna-författares svåraste uppgift. Deras koncentration och klarhet äro nöstergilla. Den anmärkning, som där kunde framställas, vore, att hänsyn i något för hög grad tagits till storleksskillnader (»Mindre» kontra »Större»), i synnerhet som de meddelade måttuppgifterna äro en smula schablonmässiga. Tack vare dessa bestämningstabeller har »Danmarks Fauna» för många kritiska släkten blivit vårt bästa (eller rent av enda) rättesnöre, så för *Aphodius* (»Reitter») oanvänd-

bar), *Haltica* (utomordentliga penis-teckningar), *Longitarsus*, *Cantharis*, *Dryops*, *Byrrhus*, *Haliphys*.

Om man jämför de båda nyare delar i »Svensk Insektfauna», som ha sin motsvarighet bland de här anmälda, d. v. s. *Heteromeva* och *Carabidae*, måste man nog erkänna, att den förra gruppen blivit bättre behandlad i »Danmarks Fauna». Beskrivningarna äro fylligare, figurerna flera och delvis bättre. Det förtjänar även påpekas, att den hane som i »Svensk Insektfauna» (p. 84; jfr Danm. F., p. 68) avbildats som *Anaspis ruficollis* Fbr. (efter tyskt ex., det. Schilsky) ej kan vara denna art.

Beträffande Carabid-delen vågar jag anse den svenska bearbetningen bättre. Det förefaller mig, att Victor Hansen tagit för liten hänsyn till arternas variabilitet, t. ex. inom släktena *Amara* och *Bembidion*, där dessa svårigheter knappast kunna lösas på annat sätt, än att en och samma art upptages på mer än ett ställe i tabellen. Av betydelse blir detta i fallet *Calathus mollis*. Den kan nämligen uppträda i en utpräglad tvåfärgad form (*erythroderus* Gaut.), som även finnes i Danmark (Bornholm, Sjælland i ex.), och borde alltså ha upptagits både under »2» och »3» i tabellen (p. 123). Då Carabiderna ej sällan förekomma i dvärg-ex., är det dessutom farligt att använda längduppgifter i tabellerna. Många av dem har förtidligen direkt upptagit ur litteraturen; *Amara tibialis* kan knappast konstant hålla sig på 4,5 mm (Ganglbauer, Reitter), som uppgives, utan varierar åtminstone mellan 4,4 och 5,7 mm. Å andra sidan skall gärna medgivas, att arternas variabilitet säkerligen är större i Skandinavien än i Danmark.

Tryckfel saknas nästan helt. Det enda av betydelse tycks vara, då maximummätet för *Harpalus vernalis* (p. 208) uppges till 8 i stället för 5,8 mm.

Av särskilt stort värde äro de ypperliga illustrationerna, som dels bestå av enkla, klara detalfigurer, dels av rikligt med habitusbilder, som i synnerhet nybörjaren måste finna välkomna. Dessa senare bilder ha blivit avsevärt förbättrade, sedan förf. fr. o. m. »Biller, VI» övergått till blyerts, varigenom skulpturer och glansdagrar bli särdeles vackra. Djuren avbildas alltid i »idealställning», d. v. s. de båda kroppshalvorna, med ben, antenner o. s. v., äro spegelbilder av varandra. I Opusc. Ent. (7. Lund 1942, pp. 49, 50), där Carabid-delarna av »Danmarks Fauna» och »Svensk Insektfauna» samtidigt anmälas, har N. A. Kemner uttalat sig till förmån för sådana absolut symmetriskt ritade habitusbilder. För egen del kan jag dock ej komma ifrån, att ett djur blir naturligtast, om man avbildar det just så som man ser det. »Idealställningen» gör korrigeringar nödvändiga, hur väl preparerat djuret än är. Och habitusbildens uppgift är ej att vara exakt utan levande. — I de två senaste delarna (1941, 1945) ha bildreproduktionerna, tydligen av tekniska skäl, ej alltid blivit så lyckade som tidigare (se t. ex. i Carabid-delen figg. 47, 50, 58, 83; i Heteromer-delen figg. 9, 41, 65, 77); men även i dessa finnas så utmärkta bilder som den av *Calosoma inquisitor* eller av *Metoecus paradoxus*. Däremot skulle jag aldrig kunna identifiera *Elaphrus*-bilden (fig. 20, p. 42) som *riparius* (jfr Svensk Insektfauna, fig. 33, p. 59). *Ophonus seladon* (fig. 61, p. 185) utan utritad behåring gör också ett främmande intryck. Den vackrast illustrerade delen är alltså »Blad- og Bønnebiller».

I vårt land är det tyvärr helt få, som även intressera sig för coleopterlarver. Desto nödvändigare är det för dem att ha tillgång till litteratur på området. Och härvid är »Danmarks Fauna» oumbärlig. Danskarnas förnäma anor alltifrån Schödte ha oavbrutet förvaltats. Att Sv. G. Larsson efter Henriksens död fullföljt larvforskningen, är för oss mycket glädjande. Hans bidrag i de här refererade delarna äro ytterst sakrika och vederhäftiga. Man skulle visserligen önskat en mera resonerande, gärna litet fylligare framställning, liksom flera totalbilder av larver. Men, åtminstone vad Carabid-larverna beträffar, torde dessa önskemål komma att uppfyllas genom ett specialarbete i ämnet av samma hand. Det är efterlängtat.

Nu fattas av Coleoptera i »Danmarks Fauna» blott de s. k. *Clavicornia*, där *Meligethes*, *Corticaria*, *Atomaria* och andra olyckor komma att lindras. Det torde bli två delar, i tät följd, efter vad vi hoppas. Dock vore det dessutom ett starkt

önskemål, att även *Staphyliniderna*, trots J. P. Johansen's »Danmarks Rovbillers» (1914) likaledes bleve föremål för en modärn bearbetning av Victor Hansen.

Så återstår endast att begrunda, hur en Højesteretsdommer med dagen fylld av maktpåliggande ämbetsuppgifter kan finna tid att producera vetenskaplig entomologi av högsta kvalitet, och därtill att vara en sällskaplig och hjälpsam människa. Förmodligen har han vant sig av med att sova.

Carl H. Lindroth.

Smärre meddelanden och notiser.

Om spridningen av *Antherophagus nigricornis* Fbr.

Intill Älta, söder om Stockholm, undersökte jag i början på juli 1947 ett stort bestånd Umbellater, som växte intill en bergknalle. Marken var något fuktig med riklig vegetation; runtom växte hassel och sälg. På en av blommorna fick jag se en humla, *Bombus terrestris*, som satt ovanligt stilla med tillbakalagda vingar i vilande ställning. Försiktigt tog jag humlan i vingarna för att titta närmare på den. Den visade inte några som helst livstecken och för att se om den företedde några yttre skador började jag undersöka den mera ingående. Då fick jag på sugsnabeln se en stor, avlång, gul klump, som vid närmare påseende visade sig vara en skalbagge. Med en sticka började jag försiktigt peta bort skalbaggen och förpassade den kvickt ned i eterröret.

Vid bestämning av skalbaggen visade det sig vara *Antherophagus nigricornis* Fbr. Detta, att skalbaggen hade klamrat sig fast vid en humla har tidigare iakttagits av en fransman vid namn Perris. Den hade då klamrat sig fast vid en humlas (*Bombus montanus*) antenn. Då *A. nigricornis* utvecklas och lever i humlebon på exkrementer och annat avfall, kan man kanske dra den slutsatsen, att skalbaggen efter det den svärmat, uppsöker de blommor, där humlorna söker sin näring, klamrar sig fast vid en humla och på så sätt blir buren till humleboet, där den lägger sina ägg.

Arne Jädergård.

Pipiza austriaca Meig. in Schweden.

Ein Weibchen dieser Art wurde in Ryssby, Kronobergs län, Südschweden von C. B. Gaunitz am 11/7, 1922 gefunden. Die braunschwarzen Flügel-flecke sind gross und deutlich hervortretend. Körperlänge 10 mm. *Pipiza austriaca* Meig. ist nicht früher aus Schweden bekannt. In Dänemark ist die Art selten nach Angabe von Lundbeck in *Diptera Danica*.

Sven Gaunitz.